

به مناسبت ۲۱ مرداد

روز دریای خزر

به مناسبت ۲۱ مرداد "روز دریای خزر"

روز ۲۱ مرداد، روزی است تاریخی که برای نخستین بار، پنج کشور حاشیه‌ی دریای خزر برای همکاری‌های محیط زیستی در رابطه با دریای خزر با هم میثاق بستند. این کشورها در سال ۱۳۸۲، کنوانسیون منطقه‌ای حفاظت از محیط زیست دریای خزر "موسوم به "کنوانسیون تهران" را امضاء کردند و تاریخ ۲۱ مردادماه ۱۳۸۵ را "**روز دریای خزر**" نامیده و لازم الاجرا شدن آن را به‌عنوان یک رخداد مهم محیط زیستی، جشن گرفتند. اهمیت این کنوانسیون منطقه‌ای در این است که تنها معاهده‌ی مورد توافق پنج کشور حاشیه دریای خزر و تنها بستر همکاری برای حفاظت و نجات بوم‌سازگان منحصر به‌فرد دریای خزر است.

زیرمجموعه کنوانسیون تهران، توسط دبیرخانه موقت کنوانسیون، برنامه محیط زیست سازمان ملل و کشورهای عضو کنوانسیون، ۴ پروتکل تهیه و طی جلسات متعدد کارشناسی مورد بررسی و بازبینی قرار گرفت

و از آنجاکه جمهوری اسلامی ایران با دارا بودن شرایط خاص جغرافیایی، به دلیل عدم ملاحظات محیط زیستی کشورهای ساحلی بیشترین زیان را متحمل می‌شود، به منظور نهایی شدن پروتکل‌های مذکور در تمام جلسات کارشناسی منطقه ای این پروتکل‌ها، با ترکیب هیاتی متشکل از نمایندگان سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت امور خارجه، سازمان شیلات ایران و سازمان بنادر و دریانوردی، شرکت فعال داشته است.

عناوین پروتکل‌های الحاقی به کنوانسیون تهران از این قرار است:

- پروتکل "آمدگی، واکنش و همکاری منطقه‌ای در مبارزه با سوانح آلودگی نفتی"
- پروتکل "حفاظت از دریای خزر در برابر آلودگی‌های ناشی از منابع و فعالیت‌های مستقر در خشکی"
- پروتکل "حفاظت تنوع زیستی"
- پروتکل "ارزیابی اثرات زیست محیطی فرامرزی"

خزر با وسعتی حدود ۳۷۱ هزار کیلومتر مربع، بزرگترین دریاچه‌ی جهان است و طول پیرامون آن به ۷۰۰۰ کیلومتر می‌رسد. این دریاچه از نظر تنوع زیستی حدود ۴۰۰ گونه آبی، بومی دارد که ماهیان خاویاری از مهمترین آنها هستند. افزون بر منابع زنده، از نظر ذخایر نفت و گاز موجود در ساحل و زیربستر این دریا پس از خلیج فارس و سیبری، مقام سوم را به خود اختصاص داده است.

دریای خزر یکی از پتانسیل‌های حیاتی ایجاد هزاران فرصت شغلی برای ساکنان این منطقه و مناطق همجوار بوده و منبع اصلی درآمد آنها محسوب می‌شود که از برکات حیات این بوم سازگان ارزشمند است. ویژگی‌های بارز اکولوژیکی، غنای چشمگیر ژنتیکی و تنوع بی‌همتای زیستی، و نیز موقعیت خاص استراتژیک آن در طی ادوار تاریخی، در بستر رخدادهای سیاسی و طیف گوناگون فرهنگ‌ها، سنت‌ها، آداب و رسوم و در خلق فرصت‌های درخشان اقتصادی اجتماعی در سطح منطقه و جهان، به خوبی آشکار شده است.

آسیب‌های اصلی وارد شده بر این منبع حیاتی از این قرار است :

- تخریب بوم سازگان‌های طبیعی، آلودگی محیط زیست و کاهش کیفیت آب این دریا به دلیل فعالیت‌های انسانی بیش از حد و بهره برداری‌های اقتصادی پرشتاب و کم ملاحظه.
- دخالت‌های نسنجیده و شتاب زده انسانی در دریای خزر که به شکل تغییر کاربری اراضی شامل تخریب، و استحصال اراضی برای ساخت و سازهای بی‌رویه و غیراصولی ساحلی اعم از اسکله و بندر، مجتمع‌های گردشگری، مسکونی و تجاری.

- توسعه فعالیت‌های اکتشاف و استخراج منابع فسیلی زیربستر، صید بی‌رویه آبزیان به‌خصوص ماهیان خاویاری، تخریب زیستگاه‌ها و از دست رفتن مناطق تخم‌ریزی ماهیان خاویاری، تخلیه مستقیم آلودگی‌های شهری، صنعتی و کشاورزی مناطق ساحلی به دریا، بار زیاد آلودگی‌ها با منابع مشخص و نامشخص در حوزه‌ی آبریز رودخانه‌های منتهی به دریا و مشکل بسیار بزرگ زباله‌های رها شده در ساحل و دریا.

- در کنار نحوه‌ی نامناسب رفتار جوامع انسانی ساحلی با منابع خزر، مدیریت ضعیف مناطق ساحلی، تغییرات فیزیکی عظیم در رژیم طبیعی رودخانه‌ها مانند سدسازی، استخراج شن و ماسه و نظیر آن.

آنچه بیان شد از تهدیدات بارز و آشکار محیط زیستی امروز دریای خزر محسوب می‌شوند که باعث اختلال وضعیت طبیعی آن شده و متأسفانه گونه‌های ارزشمندی چون ماهیان خاویاری و یا فک دریای خزر، تنها پستاندار زیست‌مند این بوم سازگان را در فهرست گونه‌های در معرض خطر انقراض قرار داده و حیات اکولوژیکی و اقتصادی زیست بوم خزر را متأثر ساخته است.

تاکنون بیش از ۲ هزار گونه در دریای خزر شناسایی شده که ماهیان از مهمترین گونه‌های این بوم سازگان آبی به شمار می‌روند و همانطور که شرح آن رفت با گذشت سال‌ها در خطر انقراض قرار گرفته‌اند. به روایت برخی از آمارهای منتشر شده، ذخایر خاویار دریای خزر از ۳۰۵ تن در سال ۱۳۶۴ به کمتر از ۳ تن در سال ۱۳۹۱ و تعداد فک‌ها از یک میلیون به کمتر از یکصد هزار عدد رسیده است. حضور شانه‌دار مهاجم، گونه‌های جدید فیتوپلانکتون، رشد سریع آزولا و به‌طور کلی افزایش میزان آلودگی‌ها، تنوع زیستی منطقه را با بحران روبه رو کرده است.

به استناد اطلاعات پژوهشگاه ملی اقیانوس‌شناسی و علوم جوی : ۸۰ درصد زباله‌های دریایی، پلاستیک است که بسیاری از آنها غیرقابل تجزیه هستند. پلاستیک‌ها برای ماهیان، پرندگان، خزندگان و پستانداران دریایی و حتی ساکنان مناطق ساحلی بسیار خطرناک هستند. غیر از مواد شیمیایی و پلاستیک‌ها، فلزات سنگین مانند جیوه، سرب، نیکل، آرسنیک و کادمیوم نیز ترکیباتی هستند که در بدن آبزیان جمع می‌شوند. این فلزات حتی در غلظت‌های پایین هم سمی هستند و به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم وارد چرخه غذایی شده و باعث می‌شوند که مصرف غذاهای دریایی، اثرات زیانباری را به وجود بیاورند.

دریاهای پیرامونی ایران و آب‌های ساحلی کشور نیز از نظر مواد آلاینده در وضعیت مناسبی نیستند که علت آن نبود شبکه فاضلاب شهری، سیستم تصفیه فاضلاب شهری و صنعتی در شهرهای ساحلی و شهرهای واقع در حوضه آبریز دریاهاست که روزانه مقدار زیادی از مواد آلاینده را وارد آنها می‌کند.

گروه‌هایی از انجمن‌های حامی محیط زیست هم در این سال‌ها سعی کرده‌اند با آگاهی‌رسانی در خصوص اهمیت بوم سازگان خزر توجه مردم را به آن جلب کنند و گروه‌هایی هم خودشان دست به کار شده‌اند و بخش‌هایی از سواحل این دریا را از زباله پاک‌سازی می‌کنند. با این حال هنوز حال دریای خزر خوب نیست و بهبود وضعیت موجود توجه روزافزون مردم و مسوولان را می‌طلبد.

کوتاه سخن اینکه نباید انجام وظایف از سوی یک دستگاه، سازمان و یا وزارتخانه، از بقیه‌ی آحاد مردم و بخش خصوصی سلب حساسیت و مسوولیت کند و صدالبته که برعکس این ماجرا هم پذیرفتنی نیست. امروزه همه می‌دانیم که موفقیت‌های بزرگ در کارهای بزرگ، حاصل تلاش‌ها، همدلی‌ها و همراهی‌های بزرگ است.

پس :

"دست در دست هم دهیم به مهر میهن فویش را کنیم آباد"